

**Інформаційна довідка
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального
процесуального кодексу України щодо удосконалення відповідальності та
особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення окремих
корупційних і пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень під
час дії воєнного стану»
(реєстр. № 12287 від 06.12.2024 р.)***

Анотація. В Інформаційній довідці розглядаються питання удосконалення підстав кримінальної відповідальності за вчинення окремих корупційних і пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень та особливості застосування запобіжних заходів під час дії воєнного стану в контексті проекту Закону (реєстр. № 12287 від 06.12.2024 року) (далі – законопроект).

Аналізується відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, положенням чинного законодавства про кримінальну відповідальність, законам України, що регулюють суспільні відносини у сфері протидії корупції.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, корупційні правопорушення, досудове розслідування, воєнний стан, надзвичайний стан, покарання.

Вступна частина.

Законопроект розроблено з метою удосконалення правового регулювання у сфері кримінального права та процесу для швидкого, ефективного здійснення досудового розслідування, судового розгляду справ¹.

Корупція в усіх її формах, особливо в період воєнного стану, є загрозою для національної безпеки України, вона підриває фінансову систему, довіру населення до влади та знищує українську державність. Одним із чинників протидії корупційним правопорушенням є запровадження дієвих процедур притягнення до відповідальності винних осіб.

Основна частина.

Визнаючи необхідність удосконалення правових підстав кримінальної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Викликає сумнів доцільність пропозиції щодо доповнення низки норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) такою кваліфікуючою ознакою об'єктивної сторони складу правопорушення, як «вчинення в умовах воєнного чи надзвичайного стану».

Відповідно до пункту 11 частини першої статті 67 КК України вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення відповідальності та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення окремих корупційних і пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень під час дії воєнного стану» (реєстр. № 12287 від 06.12.2024 р). URL: <https://itd.rada.gov.ua/d85a0ca6-e601-4328-9f0f-d504f1f1300d>

надзвичайних подій є обставиною, що обтяжує покарання. Обставини, які обтяжують покарання, є складовою (критерієм) загальних засад призначення покарання, які суд враховує та за допомогою яких досягається принцип індивідуалізації, гуманності та справедливості покарання. Ці обставини у кримінальному праві не беруть участі в утворенні нових складів злочинів, а лише посилюють міру покарання в межах санкції статті Особливої частини КК України.

Пропонована кваліфікуюча ознака «в умовах воєнного стану» у статтях 206-2, 209, 210, 211, 354, 364, 368, 368-5, 369, 369-2 КК України має однакову правову природу з обтяжуючою покарання обставиною, зазначеною в пункті 11 частини першої статті 67 КК України («вчинення злочину з використанням умов воєнного стану»), і не потребує окремого законодавчого закріплення. Вчинення кримінального правопорушення з використанням воєнного або надзвичайного стану буде враховуватися судом при постановленні обвинувального вироку як обставина, що обтяжує покарання.

2. Пропозиція законопроекту про доповнення статті 176 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) положенням про те, що під час дії воєнного стану та протягом року після його завершення до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених частинами четвертою або п'ятою статті 191, частиною третьою статті 2062, частинами другою або третьою статті 209, частиною другою статті 210, частиною другою статті 211, частиною четвертою статті 354, частиною другою статті 364, частинами другою або третьою, або четвертою статті 368, статтею 3685, частинами третьою або четвертою статті 369, частиною третьою статті 3692 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не має достатніх правових підстав.

Відповідно до статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, окрім випадків, коли в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (від 14.04.2022 № 2198-IX) передбачено низку змін до КПК України щодо підстав та порядку застосування запобіжних заходів за вчинення названих злочинів. Зокрема, визначено, що під час дії воєнного стану до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114 258–258-6, 260, 261, 437–442 КК України, за наявності встановлених законом ризиків, застосовується такий запобіжний захід, як тримання під вартою, визначений пунктом 5 частини першої статті 176 КПК України.

Так само Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану» (від 16.08.2022 № 2531-IX) статтю 176 КПК України доповнено положенням про

те, що під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 КК України, застосовується виключно запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Зазначені в цих законах України тяжкі та особливо тяжкі злочини безпосередньо посягають на основи національної та громадської безпеки, стосуються підготовки, вчинення та фінансування тероризму, створення незаконних воєнізованих або збройних формувань та вчинення ними нападів на об'єкти інфраструктури, планування, підготовки, розв'язування і ведення агресивної війни, інших злочинів щодо порушення законів та звичаїв війни, геноциду, військових кримінальних правопорушень. У випадку вчинення зазначених злочинів потреби особливого режиму кримінального провадження під час дії воєнного стану виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи осіб, як одну із передбачених статтями 132, 177 КПК України підстав для застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Запроваджені вищезгаданими законами України зміни до статті 176 КПК України щодо процесуальних підстав застосування запобіжних заходів мають виключний та тимчасовий характер, обумовлені особливими, надзвичайними обставинами, обмежуються певним часовим періодом і стосуються виключно окремої вичерпної категорії названих злочинів.

За обставин загального або звичайного правового режиму такий порядок застосування процесуальних обмежень особистої свободи не діє. Підтвердженням цього є Рішення Конституційного Суду України № 7-р/2019 від 25.06.2019, яким визнано, що положення частини п'ятої статті 176 КПК України не відповідає Конституції України (є неконституційними), а саме: «Запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-1, 258–258-5, 260, 261 Кримінального кодексу України».

Висновки. Пропозиції щодо виняткового застосування такого запобіжного заходу, як тримання під вартою, до осіб, підозрюваних чи обвинувачених у вчиненні інших кримінальних правопорушень, включення до вищезазначеного переліку інших злочинів не відповідають установленим кримінальним процесуальним законам підставам його виняткового застосування як найбільш суворого запобіжного заходу, що істотно обмежує особисту свободу, та не узгоджуються з визначеним Конституцією України правовим режимом пріоритетного забезпечення прав і свобод громадян, які за загальним правилом не можуть бути обмежені.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*